

שיעור 12

סיום הקורס – בין סערה לבחירות/ קרן ליפניסקי-קלע

סוף סוף חזר החיבור לאינטרנט שנותק אתמול בעקבות פגעי מזג האוויר ואני יכולה להעלות לכם את השיעור האחרון. כבר שלושה ימים שגשמים עזים יורדים בלי הפסקה והרוח משתוללת. אתמול בבוקר הוצפו נתיבי איילון והושבתו, והמנחה של התוכנית ששמעתי בבוקר ברדיו שאל את כוחות הביטחון איך זה ייתכן שהסערה תפסה אותנו לא מוכנים.

ולמה אני מספרת לכם על מזג האוויר? כי נדמה לי שבעוד שאנחנו הישראלים, שחיים במדינה שנהנית בדרך כלל מאקלים די רגוע, לא מודעים עד הסוף לכוחם של איתני הטבע ולהכרח להתבטל מולם בהכנעה לפעמים, כך אנחנו נוטים להסתכל על דברים שאינם דווקא הכרח המציאות ככוח טבעי שאי אפשר להתנגד לו. שחיתות, אמות מוסר בעייתיות, דאגה לאינטרסים האישיים בלבד והסתכלות לטווח הקצר שרווחים במוסדות השלטון ובמגזר העיסקי, נדמים בעינינו כמשהו שהיה קיים תמיד, קיים כיום ובהכרח ימשיך להתקיים. גם מחלק מהתשובות שלכם במטלות הבית עלתה לפעמים תחושה כזאת. אמירות כמו "אי אפשר לצפות ממעסיקים ש... ככה זה בעסקים... זה מה שכולם עושים..." וכדומה, מצביעות על תפיסה שמקבלת את המצב כפי שהוא.

אלא שבניגוד לסערה שתקפה אותנו, כל הדברים הללו אינם גזירה משמיים אלא תהליכים ברי שינוי שתלויים בהחלטה של כולנו לגבי המקום שבו אנחנו רוצים לחיות ובמה שנעשה כדי לקדם זאת. המטרה המרכזית של הקורס הזו הייתה להפוך חלק מסימני הקריאה לסימני שאלה – האם כך הדברים מוכרחים להיות וכיצד היינו רוצים שהם יראו?

שאלות מהותיות לסיום

במהלך הסמסטר האחרון למדנו להכיר את עולם האחריות החברתית של עסקים, את העקרונות המרכזיים שלו וחלק מהנושאים שבהם הוא עוסק. התחום כמובן אינו חף מביקורת. מעבר לכשלים הנקודתיים ביישום נאות של העקרונות של התחום, בהם נתקלנו לא מעט במהלך הקורס, עולות גם שאלות מהותיות יותר לגבי העקרונות עצמם. העמדה העקרונית שמאפיינת את גישת האחריות החברתית, לפיה עסקים אמורים לפעול באחריות ובאתיקה מתוך מטרה להגדיל את היתרון העסקי שלהם, עלולה להביא לכך שהאחריות של עסקים תהיה רק נגזרת של מה שמשתלם עסקית. הסכנה היא שבסופו של דבר עסקים

יטפלו במה שכדאי להם לטפל בו (משום שהוא מגן מפני סיכונים, מייעל תהליכים, מקנה מוניטין או יוצר הזדמנות עסקית) ולא יטפלו בדברים חשובים וראויים שאין ערך בצידם.

בהרצאה שניתנה במסגרת הקתדרה לאחריות תאגידית של בית הספר (ההרצאה המלאה בסרטון שלמטה), עסק פרופ' רונן שמיר, סוציולוג מאוניברסיטת באר-שבע, בבעיה עקרונית זאת וטען שהתפתחות תחום האחריות החברתית התאגידית הביאה ל"אקונומיזציה של המוסר", כלומר, מצב שבו כוחות השוק הם אלה שקובעים את הנורמות המוסריות ואת הצדק החברתי והסביבתי. בתוך כך, טוען שמיר, התפתח שלטון חדש, שלטון של תאגידים, שבידיו מצוי כוח פוליטי גדול ואשר קובע את הגורל של כולנו מבלי שמונה ונבחר באופן דמוקרטי.

אני מסכימה מאוד עם דבריו של שמיר לגבי התחזקות כוחם של תאגידים כגוף שלטוני נוסף, חזק לפעמים יותר מממשלות, שמשפיע ואף קובע במידה רבה לאיזה מטרות חברתיות יוקצו משאבים, באיזה אופן יטפלו מטרות אלה ואיזה נורמות אתיות יתבססו כמקובלות. עם זאת, אני לא בטוחה שהתפתחות והתמסדות תחום האחריות החברתית פוגע בדמוקרטיה, כפי שטוען שמיר, אלא ייתכן שהוא עשוי לחזק אותה. ככל שהעיקרון הבסיסי של שיתוף והעצמת מחזיקי עניין שעומד בבסיס האחריות התאגידית יישמר, כך יוכלו מחזיקי עניין אלה להציב איזונים ובלמים מול שלטון התאגידים. כשם שדמוקרטיה יציבה דורשת קיומה של חברה אזרחית חזקה שתדרוש מנבחריה לפעול בהתאם לאינטרסים של הציבור, כך בעולם האחריות של העסקים נדרשת פעילות אקטיבית של מחזיקי העניין שיעמדו על זכויותיהם מול התאגידים. ולכן, אחריות חברתית של עסקים אולי תורמת לביסוס שלטונם של תאגידים אך עשויה לחזק תהליכים דמוקרטיים שיהפכו את השלטון הזה לראוי יותר.

במי אתם בוחרים?

עוד רגע קצר והסמסטר שלנו מסתיים ובערך יום לאחר מכן הקלפיות יפתחו ואתם תלכו (אני מקווה) לממש את זכותכם להצביע. מאחורי הפרגוד אתם תבחרו (שוב - אני מקווה) במועמדים שאתם מאמינים ביכולת שלהם להיות מנהיגים אחראיים, כאלה שרואים לנגד עיניהם את טובת האזרחים שהם אמורים לשרת ועומדים במחויבויות שלהם כלפיהם.

אלא שהבחירות לכנסת הן רק חלק מהתמונה הפוליטית, מפני שאם אנחנו רוצים לחיות בחברה טובה יותר אנחנו צריכים לבחור טוב מאוד לא רק את המנהיגים הפוליטיים שלנו, אלא גם את המנהיגים העסקיים שלנו. אנחנו צריכים לבחון בצורה ביקורתית יותר את הדרישות שלנו מעסקים וממי שמנהל אותם, ואת הציפיות שלנו מהם כמי שמחזיק בכל כך

הרבה עוצמה. בעיקר, אנחנו צריכים לשאול את עצמנו איזה מן מנהלים אנחנו רוצים להיות ואיזה מן עסקים אנחנו רוצים לנהל כדי שכולנו נחיה כאן בחברה שיותר טוב לחיות בה ושעסקים יכולים לשגשג בה לאורך זמן. אני מקווה שהקורס שעברתם יעודד אתכם להמשיך ולשאול את השאלות הללו לאורך כל הדרך המקצועית שלכם.